

ರಾಯಬಾಗ ತಾಲೂಕಿನ ಮಾವಿನಹುಂಡಾ ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಚೀನ ಅವಶೇಷಗಳ ಶೋಧನೆ ಹಾಗೂ ಜಾನಪದದ ಹಿನ್ನೆಲೆ

*.ಸುಜಾತಾ ಸಿದ್ದಪ್ಪಾ ಪೋಳ.¹

**ಡಾ.ಕೆ.ಎಲ್.ಎನ್.ಮೂರ್ತಿ.²

ಬೆಳಗಾವಿ ಉತ್ತರಅಕ್ಷಾಂಶ 15⁰-52⁰, ಪೂರ್ವರೇಖಾಂಶ 74⁰-42⁰ಧಾರವಾಡದ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ 45 ಮೈಲಿನ ಮೇಲೆ ಊರಿನ ಕ್ಷೇತ್ರವು 289 ಹೆಕ್ಟೇರ್ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಬೆಳಗಾವಿಯು ಸಮುದ್ರ ಮಟ್ಟದಿಂದ ಸರಳ ರೇಖೆಯಿಂದ ಸರಿಸುಮಾರು 50 ಮೈಲು ದೂರ ಇರುತ್ತದೆ. ಸಮುದ್ರದ ಪೃಷ್ಠ ಭಾಗದಿಂದ ಸುಮಾರು 2200 ಎತ್ತರದಲ್ಲಿದೆ. ಬೆಳಗಾವಿಯ ಪಶ್ಚಿಮ ದಿಕ್ಕಿಗೆ ಸಹ್ಯಾದ್ರಿಯ ನೆತ್ತಿಯು 25 ಮೈಲು ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. ಅದರ ಮಧ್ಯ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಗುಡ್ಡಗಾಡು ಭೂಪ್ರದೇಶವೂ ಇದೆ. ಮಳ್ಳುರಗುಡ್ಡ, ಬೆಳಗುಂದಿಗುಡ್ಡ, ವೈಜನಾಥಗುಡ್ಡ ಇನ್ನೂ ಮೊದಲಾದ ಗುಡ್ಡಗಳು ಬೆಳಗಾವಿಯಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಬೆಳಗಾವಿಯ ದಕ್ಷಿಣ ದಿಕ್ಕಿಗೆ ಅರ್ಧ ಮೈಲಿ ಅಂತರದಲ್ಲಿ ಶಹಾಪುರ, ಹೊಸೂರು, ಹೊಸಗಟ್ಟ, ಎಂಬ ಸಾಂಗಲಿ ಸಂಸ್ಥಾನದ ಗ್ರಾಮಗಳಿರುತ್ತವೆ.

ಬೆಳಗಾವಿಯ ಸುತ್ತಲೂ ನಾನಾ ರೀತಿಯ ಬನಗಳು ನಿಬಿಡವಾಗಿ ಬೆಳೆದದ್ದರಿಂದ ದೂರದಲ್ಲಿದ್ದ ಬೆಳಗಾವಿಯ ನಿಬಿಡ ವಾಡೆ ಅಡವಿಯ ಮಾದರಿಯಲ್ಲಿ ಬೆಳಗಾವಿ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಬೆಳಗಾವಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಹೊಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಅಡಕವಾದ ಕೊಲ್ಲಾಪುರ, ರಾಯಬಾಗ, ಮಹಲ್ ರಾಯಬಾಗ ತಾಲೂಕಾಗಿ ಮಾರ್ಪಾಡು ಹೊಂದಿ ಬೆಳಗಾವಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಭಾಗವಾಗಿತ್ತು. ಅಂತೆಯೇ ಕೊಲ್ಲಾಪುರ ಸಂಸ್ಥಾನದ ಕಟಕೋಳ ಮಹಾಲ್ ಮತ್ತು ರಾಮದುರ್ಗ ಸಂಸ್ಥಾನದ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಂದ ರಾಮದುರ್ಗ ತಾಲೂಕಾಯಿತು. ಹಿರಿಕಿರಿಕುಂದರನಾಡ, ಆನಗೋಳ, ವಡಗಾವಿ ಮಹಾಲುಗಳ ಪ್ರದೇಶಗಳು ಬೆಳಗಾವಿ ತಾಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ವಿಲೀನವಾದವು. ಇದೇ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಧಾರವಾಡ, ಬಿಜಾಪುರ ಜಿಲ್ಲೆಗಳ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಅಡಕವಾದ ಸಂಸ್ಥಾನಿಕರ ಪ್ರದೇಶಗಳು ಆಯಾಯ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲಿ ವಿಲೀನಹೊಂದಿದವು. ಅಂತು ನೂತನರೂಪ ತಳೆದು ಧಾರವಾಡ, ಬೆಳಗಾವಿ,

¹. ಸಂಶೋಧಕರು, ಇತಿಹಾಸ ಮತ್ತು ಸಂಶೋಧನಾ ವಿಭಾಗ, ರಾಣಿಚನ್ನಮ್ಮ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ, ತೊರವಿ, ವಿಜಯಪುರ.

². ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕರು, ಇತಿಹಾಸ ಮತ್ತು ಪ್ರಾಚ್ಯಶಾಸ್ತ್ರ ಅಧ್ಯಯನ ಸಂಶೋಧನಾ ವಿಭಾಗ, ರಾಣಿಚನ್ನಮ್ಮ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ, ಬೆಳಗಾವಿ.

ವಿಜಾಪುರ, ಉತ್ತರಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಿಂದ ಇಂದಿನ ಬೆಳಗಾವಿ ವಿಭಾಗವಾಯಿತು. ನವೀನ ಬೆಳಗಾವಿ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಅಥಣಿ, ಚಿಕ್ಕೋಡಿ, ರಾಯಬಾಗ, ಹುಕ್ಕೇರಿ, ಗೋಕಾಕ್, ಚಂದಗಡ, ಬೆಳಗಾವಿ, ಖಾನಾಪುರ, ಬೈಲಹೊಂಗಲ, ಸವದತ್ತಿ (ಪರಸಗಡ) ರಾಮದುರ್ಗ ಎಂದು ಹನ್ನೊಂದು ತಾಲೂಕುಗಳಾದವು. 1965ರಲ್ಲಿ ರಾಜ್ಯ ಪುನರ್‌ರಚನೆಯಾಗಿ ಬೆಳಗಾವಿ ವಿಭಾಗವು ಹೊಸದಾಗಿ ರಚಿತವಾದ ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಸೇರಿದಾಗ ಚಂದಗಡ ತಾಲೂಕು ಕೊಲ್ಹಾಪುರ ಜಿಲ್ಲೆಗೆ ಸೇರಿ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರಕ್ಕೆ ಸೇರ್ಪಡೆಯಾಯಿತು. ಆದ್ದರಿಂದ ಈಗ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಹತ್ತು ತಾಲ್ಲೂಕುಗಳಿವೆ. ಇಂದಿನ ಬೆಳಗಾವಿ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟು ಹತ್ತು ತಾಲೂಕುಗಳಿವೆ. ಬೆಳಗಾವಿ, ಖಾನಾಪುರ, ಬೈಲಹೊಂಗಲ, ಸವದತ್ತಿ, ರಾಮದುರ್ಗ, ಗೋಕಾಕ್, ಚಿಕ್ಕೋಡಿ, ಹುಕ್ಕೇರಿ ಹಾಗೂ ರಾಯಬಾಗಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಈ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಬೆಳಗಾವಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ರಾಯಬಾಗ ತಾಲೂಕಿನ ಮಾವಿನಹುಂಡ ಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಅವಶೇಷಗಳ ಕುರಿತು ಅವಲೋಕಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಶಿಲಾಯುಗದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ದೇವರಕಲ್ಪನೆಯನ್ನು ಗುರುತಿಸುವುದು ಅಷ್ಟು ಸುಲಭದ ಸಂಶೋಧನೆಯಲ್ಲ. ಆದರೆ ತಮ್ಮ ಬದುಕಿಗೆ ಆಸರೆಯಾದ ಭಾವನೆಗಳ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಗೆ ಪ್ರಯತ್ನಿಸುತ್ತಾ ಹತ್ತು ಹಲವಾರು ನಂಬಿಕೆಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಆಹಾರದ ಸಮಸ್ಯೆಯನ್ನು ಬಗೆಹರಿಸುತ್ತಿದ್ದಂತಹ ಪ್ರಕೃತಿಯನ್ನು ಅವರು ಕೃತಜ್ಞತಾ ಭಾವದಿಂದ ಕಂಡರು. ಮಿಂಚು, ಗುಡುಗು, ಸಿಡಿಲು, ಮಳೆ, ಬೀಜ, ಬೆಳದಗಿಡ, ಹೂಬಿಟ್ಟ ಹಣ್ಣು ಮರಗಳೆಲ್ಲವೂ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಮನುಷ್ಯನ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ವಿಸ್ಮಯವನ್ನುಂಟು ಮಾಡಿರಲೇಬೇಕು. ಇಂತಹ ಪ್ರಾಕೃತಿಕ ವಸ್ತುಗಳು ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾದವು.

ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಮೊಟ್ಟಮೊದಲು ಶಾಸ್ತ್ರಬದ್ಧವಾದ ದೇವಾಲಯಗಳ ನಿರ್ಮಾಣ ಯಾವಾಗ ಆಯಿತು ಎಂಬ ಬಗೆಗೆ ಖಚಿತವಾಗಿ ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಕ್ರಿ.ಶ.3 ಅಥವಾ 4ನೇ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಾಣವಾದ ಯಾವೊಂದು ಗುಡಿಯು ಈಗ ಉಳಿದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಆ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಮೊದಲು ಗುಡಿಗಳು ಇದ್ದಿರಬೇಕು. ಮೊದಲಿಗೆ ಗುಡಿಗಳನ್ನು ಗುಡಿಸಲಿನಂತೆ ಬಿದಿರು, ಮರ, ಮಣ್ಣು, ಕಲ್ಲು ಮೊದಲಾದ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಬಳಸಿ ಕಟ್ಟಿರಬಹುದು. ಅನಂತರದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ರಾಜರು ಶ್ರೀಮಂತರು ದೇವಾಲಯಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸತೊಡಗಿದರು. ತಮ್ಮ ನಿರ್ಮಾಣ ಅಜರಾಮರವಾಗಿ ಉಳಿಯಬೇಕು ಎಂಬ ಆಶಯ ಆಗ ಮೂಡಿರಬಹುದು ಎಂಬ ಉದ್ದೇಶ ಅವರದಾಗಿತ್ತು. ದೇವಾಲಯಗಳ ನಿರ್ಮಾಣದಲ್ಲಿ ಯಾವ ಅಹಂಕಾರ, ಪ್ರತಿಷ್ಠೆ ಕೀರ್ತಿ ಕಾಮನೆಗಳು ಆಗ ಇಲ್ಲದಿರಬಹುದು. ಅವರ ಉದ್ದೇಶ ಪೂಜೆಗೊಂದು ತಾಣ ಎಂಬಷ್ಟಕ್ಕೆ ಸೀಮಿತವಾಗಿತ್ತು. ಅನಂತರವು ಅವು ವಿಕಾಸ ಹೊಂದಿ ವಿಶಾಲವೂ ಆದವು.

ದೇವಾಲಯ ನಿರ್ಮಾಣ ಪರಂಪರೆ ಬೆಳೆಯಿತು. ನಗರಗಳ ನಿರ್ಮಾಣದ ಜೊತೆಗೆ ದೇವಾಲಯಗಳ ನಿರ್ಮಾಣವೂ ತಳುಕು ಹಾಕಿಕೊಂಡಿತು. ರಾಜರು ನಗರ ಮುಖ್ಯಸ್ಥರು, ಅಧಿಕಾರಿ

ವರ್ಗದವರು, ತಮಗೆ ಅನುಕೂಲವಾದ ಕಡೆಯಲ್ಲಿ ಕೆರೆ-ಕಟ್ಟಿಗಳ ನಿರ್ಮಾಣದ ಜೊತೆಗೆ ದೇವಾಲಯಗಳ ನಿರ್ಮಾಣವನ್ನು ಮಾಡಿದರು. ಅವುಗಳ ಪೋಷಣೆಗೆ ಸಂರಕ್ಷಣೆಗೆ ದಾನದತ್ತಿಗಳನ್ನು ನೀಡಿದರು. ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಬೇರೆಡೆಗಳಿಂದ ಮೂರ್ತಿಗಳನ್ನು ತಂದು ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಗ್ರಾಮಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು.

ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ನಡೆದಿರುವ ಪುರಾತತ್ವ ಶೋಧನೆಗಳಿಂದ ಇತಿಹಾಸ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಸಹಸ್ರಾರು ವರ್ಷಗಳಿಂದ ಇಲ್ಲಿ ಜನಜೀವನದ ಕುರುಹುಗಳು ಕಂಡುಬಂದಿವೆ. ಪ್ರಸ್ತುತ ಅಧ್ಯಯನದ ಪ್ರದೇಶವಾದ ರಾಯಬಾಗ ತಾಲೂಕಿನ ಮಾವಿನ ಹೂಂಡಾ ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಚೀನ ಅವಶೇಷಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಶೋಧನೆಯನ್ನು ಮಾಡಲಾಗಿದೆ.

ಬೆಳಗಾವಿ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಐದು ನದಿಗಳು ಇವೆ. ಅವುಗಳು ಪಶ್ಚಿಮ ದಿಕ್ಕಿನಿಂದ ಪೂರ್ವ ದಿಕ್ಕಿಗೆ ಹರಿಯುತ್ತವೆ. ಕೃಷ್ಣಾನದಿ, ಮಾರ್ಕಂಡೇಯ ನದಿ, ಹಿರಣ್ಯಕೇಶಿ ನದಿ, ಘಟಪ್ರಭಾನದಿ, ಮಲಪ್ರಭಾ ನದಿಗಳು ಹರಿಯುತ್ತವೆ. ಗಂಗೆಯ ಕೃಪೆಯಿಂದ ಐದು ನದಿಗಳ ನಾಡು ಪಂಜಾಬ್‌ಅವರಂತೆ ಬೆಳಗಾವಿ ಜಿಲ್ಲೆಯೂ ಕೂಡ ಐದು ನದಿಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ನಾಡಾಗಿದೆ.

ರಾಯಬಾಗವು ಬೆಳಗಾವಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಒಂದು ತಾಲೂಕಾಗಿದ್ದು, ಬೆಳಗಾವಿಯಿಂದ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಸರಿಸುಮಾರು 96ಕಿಲೋ.ಮೀಟರ್ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ. ರಾಯಬಾಗದ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಗೋಕಾಕ್ ತಾಲೂಕು, ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಅಥಣಿ ತಾಲೂಕು ಮತ್ತು ಕೃಷ್ಣಾನದಿ ಸೀಮೆಯಾಗಿದೆ. ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಜಮಖಂಡಿ (ವಿಜಯಪುರ) ಜಿಲ್ಲೆ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಚಿಕ್ಕೋಡಿ ತಾಲೂಕು ಇದರ ಸುತ್ತಲಿನ ಮೇರೆಗಳಾಗಿವೆ. ರಾಯಬಾಗ ತಾಲೂಕಿನ ಮುಖ್ಯಸ್ಥಳ ಹಲವಾರು ಶಿಲಾ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಪಟ್ಟಣಕ್ಕೆ ಬಾಗಿ ಹಾಗೂ ಪೂವಿನಬಾಗಿ ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಹನ್ನಿಕೇರಿಯಲ್ಲಿ ದೊರೆತ ಸರಿಸುಮಾರು ಕ್ರಿ.ಶ.1185ರ ಶಿಲಾಶಾಸನದಲ್ಲಿ ರಾಯಬಾಗವನ್ನು ಘಟಿಕಾಸ್ಥಾನವೆಂದು ಬಣ್ಣಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಮಾವಿನಹೂಂಡಾ ರಾಯಬಾಗದಿಂದ ದಕ್ಷಿಣ ದಿಕ್ಕಿಗೆ ಸರಿಸುಮಾರು 13 ಕಿಲೋ.ಮೀಟರ್‌ಅಂತರದಲ್ಲಿದೆ. ಮಾವಿನಹೂಂಡಾ ಗ್ರಾಮವು ಒಂದು ಎತ್ತರವಾದ ಗುಡ್ಡದ ದಿಬ್ಬದ ಮೇಲಿದೆ. ಗುಡ್ಡದ ಸುತ್ತಲೂ ತಗ್ಗಾದ ಪ್ರದೇಶವಿದೆ. ಸ್ಥಳೀಯರ ಹೇಳಿಕೆಯ ಪ್ರಕಾರ; ಈ ನೆಲೆಯನ್ನು ಮಾವಿನಹೂಂಡಾ ಎಂದು ಕರೆಯಲು ಕಾರಣವೇನೆಂದರೆ; ಸ್ಥಳೀಯರು ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ ಉತ್ತರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಗ್ರಾಮದ ಪೂರ್ವಭಾಗದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಹೊಂಡ (ಕೆರೆ) ಇದೆ. ಇದರ ಆಕಾರವು ಮಾವಿನಹಣ್ಣಿನಂತೆ ಇದೆ. ಆದ ಕಾರಣ ಈ ಸ್ಥಳವನ್ನು ಮಾವಿನಹೂಂಡ ಎಂದು ಕರೆಯುವ ವಾಡಿಕೆ ಇದೆ. ಅದು ಅಲ್ಲದೆ ಈ ಗ್ರಾಮದವರು ಇದನ್ನು ಮಾವಿನ ಅಚಿಡಿ ಎಂದು ಸಹ ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ.

ಮಾವಿನಹೂಂಡಾ ಗ್ರಾಮವು ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಾಚೀನ ನೆಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ಎಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಆದರೆ ಪ್ರಸ್ತುತ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಗಮನಿಸಿದರೆ; ಈ ಗ್ರಾಮದ ಉತ್ತರ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಪುರಾತನ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಸೇರಿಸಬಹುದಾದ ಅವಶೇಷಗಳಿವೆ. ಅವುಗಳು ಕಟ್ಟಡಗಳಾಗಿವೆ. ಆದರೆ ಈಗ ಎಲ್ಲವೂ ದುಃಸ್ಥಿತಿಯಾಗಿ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿಬಿದ್ದಿವೆ. ಅಲ್ಲಿನ ಗೋಡೆಗಳ ತಳಪಾಯವನ್ನು ಗಮನಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ. ಸ್ಥಳೀಯರ ಪ್ರಕಾರ;ಕರೆವ್ವನದೇವಿ ಸ್ಥಳವೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಲಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಈ ಕರೆವ್ವನದೇವರಿಗೆ ಯಾವುದೇ ತರಹದ ಕಟ್ಟಡಗಳಿಲ್ಲ. ಒಂದು ಬೇವಿನ ಮರದ ಕೆಳಗೆ ಕರೆವ್ವನ ಮೂರ್ತಿ ಶಿಲ್ಪ ಮಾತ್ರ ಇದೆ. ಸ್ಥಳೀಯರು ಈ ದೇವತೆಯನ್ನು ಭಕ್ತಿಭಾವನೆಯಿಂದ ಪೂಜಿಸುತ್ತಾರೆ. ಈ ಕರೆವ್ವನ ಶಿಲ್ಪವನ್ನು ಪೂರ್ವಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ನಿಲ್ಲಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇದರ ಸುತ್ತಲೂಕಲ್ಲು ಮತ್ತು ಮಣ್ಣಿನ ರಾಶಿಯೇ ಇದೆ.ಆದಕಾರಣ ಇದೊಂದು ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಾಚೀನಕಾಲದ ನೆಲೆ ಎಂದು ಪರಿಗಣಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ.

ಮಾವಿನಹೂಂಡಾ ಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಸೇರಿಸಬಹುದಾದ ವೈಷ್ಣವ ಪರಂಪರೆಗೆ ಸೇರಿಸಬಹುದಾದ ಹನುಮಾನ್ ದೇವಸ್ಥಾನವಿದೆ.ಈ ಗ್ರಾಮದ ದಕ್ಷಿಣ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಉತ್ತರಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಹನುಮಾನ್ ದೇವಾಲಯವಿದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಒಂದು ಪ್ರಾಚೀನ ಕೆರೆಯ ದಂಡೆಯ ಮೇಲೆ ನಿರ್ಮಿಸಲಾಗಿದೆ.ಈ ದೇವಾಲಯಕ್ಕೆ ಸುತ್ತಲೂ ಪ್ರಾಕಾರದ ಗೋಡೆ ಇದ್ದು, ದೇವಾಲಯದ ಪ್ರವೇಶದ್ವಾರವು ಉತ್ತರಾಭಿಮುಖವಾಗಿದೆ. ಮೂಲಗರ್ಭಗೃಹದಲ್ಲಿ ಹನುಮಾನ್ ಶಿಲ್ಪವಿದೆ. ತಳವಿನ್ಯಾಸದಲ್ಲಿ ಚೌಕಾಕಾರದ ಗರ್ಭಗೃಹವಿದೆ ಹಾಗೂ ಆಯತಾಕಾರದ ಮುಖಮಂಟಪವನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ ಹಾಗೂ ಸರಳವಾದ ಅಧಿಷ್ಠಾನವನ್ನು ಹೊಂದಿದೆಎಂದು ತಿಳಿಯಬಹುದಾಗಿದೆ. ಮೇಲೆ ತಿಳಿಸಿರುವಂತೆ ಗರ್ಭಗೃಹದಲ್ಲಿ ಚೌಕಾಕಾರದ ಪೀಠದ ಮೇಲೆ ನಿಂತಿರುವ ಹನುಮಾನ್ ಶಿಲ್ಪವು ಸುಂದರವಾಗಿ ಕೆತ್ತಲಾಗಿದೆ. ಇದುಕಪ್ಪು ಶಿಲೆಯಲ್ಲಿ ಕೆತ್ತಿದ ಗರ್ಭಗೃಹದ ಮುಂದಿನ ಭಾಗವು ಆಯತಾಕಾರವಾಗಿದ್ದು, ಮೇಲ್ಭಾಗಕ್ಕೆ ಆಧಾರವಾಗಿ ಕಲ್ಲಿನ ಕಂಬಗಳನ್ನು ಸೇರಿಸಲಾಗಿದೆ.ಛಾವಣಿಯು ಉದ್ದವಾದ ಕೆಂಪು ಕಲ್ಲಿನಿಂದಕೂಡಿದೆ. ದೇವಾಲಯದ ಮೇಲ್ಭಾಗದ ಗರ್ಭಗೃಹದ ಕೆಳಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕಪೋತ ಮತ್ತು ಹಾರ, ಶ್ರೀವಾಗಲ ಸಾಲುಗಳಿವೆ. ಶಿಖರವು ಮೆಟ್ಟಿಲು ಆಕಾರವನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ.ಮೇಲೆ ಹೋದಂತೆ ಚಿಕ್ಕದಾಗುತ್ತಾ ಹೋಗುತ್ತದೆ. ಆಮಲಕದ ಮೇಲೆ ಕಳಸ ಮತ್ತು ಸೂಪ್ತಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ.ಇದು ದ್ರಾವಿಡ ಶೈಲಿಯ ವಿಮಾನಶೈಲಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ ಎಂದು ತಿಳಿಯಬಹುದಾಗಿದೆ. ಗರ್ಭಗೃಹದ ಹಿಂದಿನ ಹೊರಗೋಡೆಗೆ ಹನುಮಾನ್ ನಿಂತಿರುವ ಚಿಕ್ಕದಾದ ಶಿಲ್ಪವಿದೆ. ಗೋಡೆಯು ಸಪಾಟಾಗಿದ್ದು ಈಗ ಸುಣ್ಣ ಬಣ್ಣವನ್ನು ಬಳಿಯಲಾಗಿದೆ. ಬಾಗಿಲ ಇಕ್ಕೆಲಗಳಲ್ಲಿ ಸಮಭಂಗಿಯಲ್ಲಿ ನಿಂತಿರುವ ದ್ವಾರಪಾಲಕರಿದ್ದಾರೆ. ಅವರಿಬ್ಬರು ಕೂಡ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಗದೆಯನ್ನು ಹಿಡಿದುಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ತಲೆಯ ಮೇಲೆ ಪೇಟಾವನ್ನು ಸುತ್ತಿಕೊಂಡಿದ್ದು, ತುಂಬಾ ಆಕರ್ಷಣೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದಾರೆ.

ಈ ದೇವಾಲಯದ ಮುಂದೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಅಂತರದಲ್ಲಿ ಚೌಕಾಕಾರದ ಕಟ್ಟೆಯ ಮೇಲೆ ಎತ್ತರವಾದ ದೀಪಸ್ತಂಭವಿದೆ. ಇದು ವೃತ್ತಾಕಾರವಾಗಿದ್ದು, ಮೇಲೆ ಹೋದಂತೆ ಚಿಕ್ಕದಾಗಿದೆ. ಈ ದೇವಾಲಯದ ಮೇಲೆ ಕಾಲವು ಕ್ರಿ.ಶ.18ನೇ ಶತಮಾನದಂದು ಊಹಿಸಲಾಗಿದೆ. ಕಟ್ಟಡವು ಕೆಂಪುಕಲ್ಲು ಮತ್ತು ಸಿಮೆಂಟಿನಿಂದ ಕಟ್ಟಲಾಗಿದೆ. ಈ ಕಟ್ಟಡಕ್ಕೆ ಚೌಕಾಕಾರದ ಕಲ್ಲುಗಳನ್ನು ಬಳಸಲಾಗಿದೆ. ಈ ಊರಿನಲ್ಲಿ ಮತ್ತೊಂದು ದೇವಾಲಯವಿದೆ. ಇದು ಬೀರಪ್ಪನವರ ದೇವಾಲಯವಾಗಿದೆ. ಇದು ಇತ್ತೀಚಿನ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಸೇರಿರಬಹುದಾದ ದೇವಾಲಯವಾಗಿದೆ. ಊರಿನಿಂದ ಸುಮಾರು ಒಂದು ಕಿಲೋ.ಮೀಟರ್ ದೂರದಲ್ಲಿದೆ ಹಾಗೂ ಈ ಊರಿನ ಪಶ್ಚಿಮ ದಿಕ್ಕಿಗೆ ಹೊಂದಿಕೊಂಡಂತೆ ಇದೆ. ಆದರೆ ಬೀರಪ್ಪದೇವಾಲಯವು ಪೂರ್ವಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ನಿರ್ಮಾಣಗೊಂಡಿದೆ. ಮೂಲಗರ್ಭಗುಡಿಯಲ್ಲಿ ಆಯತಾಕಾರದ ಪೀಠದ ಮೇಲೆ ಬೀರಪ್ಪ ಅವರ ದೇವರ ಶಿಲ್ಪವನ್ನು ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪಿಸಲಾಗಿದೆ. ಈ ಮೂರ್ತಿಗೆ ಯಾವುದೇ ತರಹದ ಕೆತ್ತನೆಗಳಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಸುತ್ತಲೂ ಇನ್ನಿತರ ಚಿಕ್ಕ ಚಿಕ್ಕ ಶಿಲ್ಪಗಳಿವೆ. ಈ ದೇವಾಲಯದ ಅರ್ಚಕರು ಸ್ಥಳೀಯ ಕುರುಬ ಜನಾಂಗದವರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಪ್ರತಿ ವರ್ಷ ಜೂನ್ ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ ಜಾತ್ರೆ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಒಟ್ಟಾರೆ ಇದೊಂದು ಪ್ರಮುಖವಾದ ಊರಾಗಿದ್ದು, ತನ್ನದೇ ಆದ ಚಾರಿತ್ರಿಕ ಹಿನ್ನೆಲೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿರುವಂತಹ ಒಂದು ನೆಲೆಯಾಗಿದೆ ಎಂದು ಮಾತ್ರ ತಿಳಿಯಬಹುದು.

ರಾಯಬಾಗ ತಾಲೂಕಿನ ಮಾವಿನ ಹೊಂಡಾ ಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ ಒಂದು ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಕ್ಷೇತ್ರಕಾರ್ಯವನ್ನು ಕೈಗೊಂಡಾಗ ಈ ಮೇಲಿನ ದೇವಾಲಯಗಳು ಅಲ್ಲದೇ ಕೆಲವೊಂದು ನವಶಿಲಾಯುಗದ ಅವಶೇಷಗಳನ್ನು ಗಮನಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇದೇಅಲ್ಲದೆ ಬೃಹತ್ ಶಿಲಾಯುಗ ನೆಲೆಯೂ ಸಹ ಇತ್ತೆಂದೂ ಹಿರಿಯರು ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಪಡುತ್ತಾರೆ. ಈ ಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಳೀಯರು ಈ ಕೆಲವೊಂದು ಅವಶೇಷಗಳಿಗೆ ಪಾಂಡವರ ಮನೆಗಳು ಈ ಭಾಗದಲ್ಲಿದ್ದವೆಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ರಾಯಬಾಗ ತಾಲೂಕಿನ ಕೆಲವೊಂದು ಗ್ರಾಮಗಳ ಮೇಲೆ 50 ದಶಕದಿಂದಲೇ ಆಗಾಗ ಪ್ರದೇಶಗಳ ಮೇಲೆ ಸಂಶೋಧನೆ ಆಗಿದೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ನಾನು ಕೂಡ ಈ ಭಾಗದ ಮೇಲೆ ಸಂಶೋಧನೆಯನ್ನು ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದೇನೆ. ಮೊದಲಿಗೆ ಪ್ರಸ್ತುತ ಅಧ್ಯಯನದಲ್ಲಿ ಕ್ಷೇತ್ರಕಾರ್ಯ ಮಾಡುವ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಈಗಾಗಲೇ ಗುರುತಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿರುವ ಅಥವಾ ಪ್ರಕಟಗೊಂಡಿರುವ ಶಾಸನಗಳನ್ನು ಗಮನದಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡಿರುತ್ತೇನೆ. ಇದು ಪ್ರಸ್ತುತ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಬಹಳ ಫಲಪ್ರದವಾಗಿದೆ ಎಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಕಾರಣ ಅಂಥ ಹಳ್ಳಿಯಲ್ಲಿದ್ದು, ಪುರಾತತ್ವ ನೆಲೆಗಳು ದೇವಾಲಯಗಳು, ಅಪರೂಪದ ನೆಲೆಗಳು, ದೇವಾಲಯಗಳು ಮತ್ತು ಅಪರೂಪದ ಶಿಲ್ಪಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸುವ ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ.

ಒಟ್ಟಾರೆ ರಾಯಬಾಗ ತಾಲೂಕಿನ ಅದರಲ್ಲೂ ಮಾವಿನಹೊಂಡಾ ಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಚೀನ ನೆಲೆ, ಸ್ಮಾರಕಗಳು, ಧಾರ್ಮಿಕ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದ ದೇವಾಲಯಗಳು ಹಾಗೂ ಆಧುನಿಕ ಕಾಲದ

ದೇವಾಲಯಗಳು, ಶಾಸನಗಳ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಗಮನಿಸಲಾಗುವುದು. ಈ ಭಾಗದ ವೀರಗಲ್ಲುಗಳು, ಮಹಾಸತಿ ಕಲ್ಲುಗಳು ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಕೆರೆ-ಕಟ್ಟಿ, ಗುಡ್ಡದ ಹಿನ್ನೆಲೆಯನ್ನು ಗಮನಿಸಲಾಗಿದೆ. ಈ ಭಾಗದ ಜಾನಪದದ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಈ ಭಾಗದ ಶಾಸನಗಳು ಸ್ಮಾರಕಗಳು ಬರವಣಿಗೆಯಂತೆ ಜಾನಪದ ರೂಢಿ ಕಥೆಗಳೂ ಸಹ ಬೆಳಗಾವಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ರಾಯಬಾಗದಲ್ಲೂ ಗಮನಿಸಲಾಗಿದೆ. ಈ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಬರುವ ಸ್ಥಳಮಹಾತ್ಮೆಗಳ ದಂತಕಥೆಗಳು, ಜಾನಪದ ಹಾಡುಗಳು, ಸಂಪ್ರದಾಯಬದ್ಧ ಹಬ್ಬ-ಹರಿದಿನಗಳು ಇವೆಲ್ಲವು ಈ ಗ್ರಾಮದ ಪೂರ್ವಇತಿಹಾಸವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತದೆ.

ರಾಯಬಾಗ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಮಾವಿನಹೂಂಡಾ ಗ್ರಾಮದ ಜಾನಪದ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಊರು ತಲೆ-ತಲೆಮಾರುಗಳಿಂದ ಬೆಳೆದು ಬಂದಿರುವ ಜನಪದೀಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಇಲ್ಲಿ ತನ್ನದೇ ಆದ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡಿದೆ. ಇಂದು ಕೇಳಿ ಬರುವ ಜಾನಪದ ಹಾಡುಗಳಲ್ಲಿ ಐತಿಹಾಸಿಕ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ. ಈ ಕುರಿತು ಅಭ್ಯಾಸವು ಪ್ರಗತಿ ಪಥದಲ್ಲಿ ಇದ್ದರೂ ದೀರ್ಘವಾದ ಸಂಶೋಧನೆ ಇನ್ನೂ ಅಗತ್ಯವಾಗಿದೆ. ಈ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಬುಡಕಟ್ಟು ಜನಾಂಗದ ಊರಾದ ಹಾಲಕ್ಕಿಗಳು, ಸಿದ್ದಿಗಳು, ಮೌಖಿರಿಗಳು ಇನ್ನೂ ಮೊದಲಾದವರ ಜಾನಪದ ಹಾಡು ಇಲ್ಲಿಯ ಜನಾಂಗೀಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನು ಅಭ್ಯಸಿಸಲು ಸಹ ಅನುಕೂಲಕರವಾಗಿದೆ.

ಜಾನಪದ ನಾಲ್ಕು ಪ್ರಕಾರಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಗುರುತಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿರುವ ಅಂಶಗಳು ಯಾವುವೆಂದರೆ; ಅವುಗಳು ಮೌಖಿಕ ಜಾನಪದ ಸಾಹಿತ್ಯ, ಪ್ರದರ್ಶನಾತ್ಮಕ ಜಾನಪದ ಸಾಹಿತ್ಯ, ಸಾಮಾಜಿಕಜನಪದ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳು, ಭೌತಿಕ ವಿಶೇಷಗಳು ಇದು ತಲೆಮಾರಿಗೆ ಸಾಗಿ ಬರುವಾಗ ನೆನಪಿನ ಮೂಲಕ ಬಾಯಿ ಮಾತಿನ ಮೂಲಕ ಅನುಕರಣೆಗಳ ಮೂಲಕ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ.

ಲೌಕಿಕ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಕಥೆ, ಕಾವ್ಯ, ಗೀತೆ, ಗಾದೆ, ಒಗಟು ಮೊದಲಾದ ಅನೇಕ ರೂಪಗಳು ಸೇರುತ್ತದೆ. ಪ್ರದರ್ಶನಾತ್ಮಕ ಕಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಜನಪದ, ನಾಟಕ, ಗೊಂಬೆಯಾಟಗಳು, ಜನಪದ ನೃತ್ಯಗಳು, ದೊಂಬರಾಟ ಮೊದಲಾದ ಜಾನಪದ ಮನರಂಜನೆಗಳು ಸೇರುತ್ತದೆ. ಸಾಮಾಜಿಕ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಾ ಬಗೆಯ ಧಾರ್ಮಿಕ ವಿಧಿಗಳು, ಮದುವೆ ಮೊದಲಾದ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳು, ಅಡುಗೆ ವೈದ್ಯ ಮೊದಲಾದ ನಂಬಿಕೆ ಆಚರಣೆಗಳು ಸೇರುತ್ತದೆ. ಈ ಮೇಲಿನ ಎಲ್ಲಾ ಪರಂಪರೆಯಿಂದ ಉಳಿದುಬಂದಿರುವ ಪ್ರಾಚೀನಕಾಲದ ನಾನಾ ವಿಶೇಷತೆಗಳನ್ನು ರಾಯಬಾಗ ತಾಲೂಕಿನ ಹಾಗೂ ಮಾವಿನಹೂಂಡಾದಲ್ಲಿಯೂ ಇತ್ತೆಂದು ಹಿರಿಯರ ಹೇಳಿಕೆಗಳಿವೆ.

ಹೀಗೆ ಎಲ್ಲಾರೀತಿಯ ಆಕರಗಳು ರಾಯಬಾಗ ತಾಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಇತಿಹಾಸವನ್ನು ತಿಳಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಮಹತ್ವ ಪಡೆಯುತ್ತದೆ. ಆದಕಾರಣ ಇವೆಲ್ಲವುಗಳ ಸಂಗ್ರಹಣೆ ವಿಶೇಷಣೆ

ಅರ್ಥೈಸುವಿಕೆ ಎಷ್ಟೆಷ್ಟು ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಆಗುತ್ತದೆಯೋ ಅಷ್ಟೆಷ್ಟು ಅರ್ಥಪೂರ್ಣವಾದ ಇತಿಹಾಸದ ಪುನರಚನೆಗೆ ಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಅದರಲ್ಲೂ ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಕಲಾ ಇತಿಹಾಸವನ್ನು ರಚಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗಿದೆ.

ಧಾರ್ಮಿಕ ಇತಿಹಾಸವನ್ನು ಗಮನಿಸುವುದಾದರೆ, ಪ್ರಾಚೀನ ಬೆಳಗಾವಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ರಾಯಬಾಗ ತಾಲೂಕಿನ ಮಾವಿನಹೂಂಡಾದಲ್ಲಿಯೂ ಇಲ್ಲಿನ 'ಜನರು ಮರಗಳನ್ನು ದೇವರೆಂದು ಪೂಜಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಮರವು ಯಾವುದೇ ಕಾರಣದಿಂದ ಸತ್ತುಹೋದರೆ ಅಥವಾ ಕೆಳಗೆ ಬಿದ್ದರೆ ಇಡೀ ಮರವನ್ನು ಕಡಿಯದೇ ಬುಡವನ್ನು ಅಲ್ಲಿಯೇ ಬಿಟ್ಟು ಅದನ್ನು ಪೂಜಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಈ ಪದ್ಧತಿಯು ಇನ್ನೂ ಕೆಲವು ಕಡೆ ಜಾರಿಯಲ್ಲಿರುತ್ತದೆ. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಮುಖ್ಯ ಮರದ ಕೆಳಗೆ ಕಲ್ಲಿನ ಮೇಲೆ ನಾಗರಹಾವು ಕೆತ್ತಲ್ಪಟ್ಟಿರುತ್ತಾರೆ. ಅದನ್ನು ಸಹ ಜನರು ಪೂಜಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಅಂದು ಇದೇ ಇವರ ಮೊದಲನೆಯ ದೇವಸ್ಥಾನವಾಗಿತ್ತು. ಇಂತಹ ಹಲವಾರು ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ನಾವು ಇವತ್ತಿಗೂ ಕಾಣಬಹುದಾಗಿದೆ. ಮರ ಮತ್ತು ಮರದ ಬುಡದಲ್ಲಿ ಕಲ್ಲಿನಿಂದ ಕೆತ್ತಿದ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಇಡಲಾಯಿತು. ಕೆಲವು ಕಾಲದ ಅನಂತರ 'ಇಂತಹ ಕಲ್ಲುಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಹೆಚ್ಚಾಯಿತು. ಜನರು ಇವುಗಳನ್ನೇ ಪೂಜಿಸುತ್ತಾ ಬಂದರು. ಬೆಳಗಾವಿ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ರಾಯಬಾಗ ತಾಲೂಕಿನಲ್ಲಿಯೂ ಸಹ ಶೈವ, ವೈಷ್ಣವ, ಜೈನ ಇನ್ನಿತರ ಶಾಕ್ತ ಪೂಜಾ ಆರಾಧನೆಯನ್ನು ಆಯಾ ಧರ್ಮದಲ್ಲಿ ಆಚರಣೆಯಲ್ಲಿ ಇರುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದಾಗಿದೆ.

ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಿರುವ ಗ್ರಂಥಗಳು

1. ಮನೋಜ್ ಪಾಟೀಲ - *ಬೆಳಗಾವಿ ಜಿಲ್ಲಾ ಮಾರ್ಗದರ್ಶಿ*, ಪವನ ಪ್ರಕಾಶನ, ಬೆಳಕವಾಡಿ, ಬೆಳಗಾವಿ, 1987
2. KamathSuryanath U. - *Gazetteer of India, Karnataka state*, Bangalore District, 1987
3. Sankalia H.D. - *The Pre-History and proto to history of India and Pakistan*, Poona, 1974
4. ParamosvaramPily V.R. - *Temple Culture of South India*, Poona, 1986